

חומש רס"י משולב

פרשת חוקת, במדבר יט - כב (א), פ"ז פסוקים

פרק יט

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנָק אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

(ב) **זאת חקת התורה** לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה **אשר צוה יקוק לאמר דברן אל בני ישראל ויקחו אליהם לעולם היא נקראת על שמך**, פרה שעשה משה במדבר **פרה אדמה תמימה** שתהא תמימה באדמימות, שאם היו בה שתי שערות שחורות פסולה **אשר איך בה מום אשר לאעלה עליה על:**

(ג) ונתתם אתה אל אלקיך הכהן מצותה בסגן והוציא אתה אל מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות ושחט אותה לפניו. זר שוחט ואלעזר רואה:

(ד) ולקח אלקיך הכהן מדמה באצבעו והיה אל נכח פני אהל מועד עומד במזרחו של ירושלים ומתכוין רואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם מדמה שבע פעמים:

(ה) ושחף את הפרה לעיניו את ענה ואת בשרה ואת דמה על פרשף שחף: (ו) ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל התוף שרפת הפרה:

(ז) וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה למחנה שכניה, שאין טמא משולח חוץ לשתי מחנות אלא זב ובעל קרי ומצורע וטמא הכהן עדה הערב. סרסוה ודרשהו, וטמא עד הערב ואחר יבוא אל המחנה:

(ח) והשחף אתה וכבס בגדיו במים ורחץ בשרו במים וטמא עדה הערב:

(ט) ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני ישראל למשמרת והניח מחוץ למחנה. לשלשה חלקים מחלקה, אחד נתן בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות, ואחד נתן בחיל. זה של משמרות היה חוץ לעזרה ליטול ממנו בני העיריות וכל הצריכין להטהר, וזה שבהר המשחה כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנו, וזה שבחיל נתון למשמרת מגזרת הכתוב, שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה למי הזייה, כמו (איכה ג, ג) וידו אבן בי, (זכריה ב, ד) לידות את קרנות הגוים, לשון זריקה חטאת הוא. לשון חטוי כפשוטו, ולפי הלכותיו קראה הכתוב חטאת, לומר שהיא כקדשים להאסר בהנאה:

(י) וכבס האסף את אפר הפרה את בגדיו וטמא עדה הערב והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם לחקת עולם: (יא) הנגע במת לבל נפש אדם וטמא שבעת ימים:

(יב) הוא יתחטא בו באפר הזה במים השלישי ובמים השביעי יטהר ואם לא יתחטא במים השלישי ובמים השביעי לא יטהר:

(יג) בלה נגע במת בנפש האדם אשר ימות צמת נפש. ואי זה מת, של נפש האדם, להוציא נפש בהמה, שאין טומאתה צריכה הזאה. דבר אחר בנפש זו רביעית דם ולא יתחטא את משכו יקוק טמא אם נכנס

לעזרה אפילו בטבילה, בלא הזאת שלישי ושביעי ונכרתה הנפש ההוא מישראל כי מי נדה לא יזרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו. אף על פי שטבל:

(יד) זאת התורה אדם קרימות באהל כל הבא אל האהל בעוד שהמת בתוכו וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים:

(טו) וכל כלי פתוח אשר איך צמיד פתיל עליו טמא הוא:

וכל כלי פתוח. בכלי חרס הכתוב מדבר, שאין מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, לפיכך אם אין מגופת צמידתו פתולה עליו יפה בחבור, טמא הוא, הא אם יש צמיד פתיל עליו טהור:

פתיל. לשון מחובר בלשון עברי, וכן (בראשית ל, ח) נפתולי אלהים נפתלתי, נתחברתי עם אחותי:

(טז) וכל אשר יגע על פני השדה רבותינו דרשו לרבות גולל ודופק. ופשוטו על פני השדה, שאין שם אהל, מטמא המת שם בנגיעה בחלל חרב או במת ארבעים אדם או בקבר יטמא שבעת ימים:

(יז) ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי:

*

שני

(יח) ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר הירשם ועל הנגע בעצם או בחלל או במת או בקבר:

(יט) והזה הטהר על הטמא במים השלישי ובמים השביעי וחתאו במים השביעי הוא גמר טהרתו וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב:

(כ) ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההוא מתוך הקהל כי את מקדש יקוק טמא אם נאמר מקדש למה נאמר משכן וכו' כדאיתא בשבועות (ז:): מי נדה לא יזרק עליו טמא הוא:

(כא) והיתה להם לחקת עולם ומזה מי הנדה יכבס בגדיו רבותינו אמרו שהמזה טהור, וזה בא ללמד שהנושא מי חטאת טמא טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו, משא"כ בנוגע. וזה שהוציאו בלשון מזה, לומר לך, שאין מטמאין עד שיהא בהן שיעור הזאה והנגע במי הנדה יטמא עדה הערב. ואין טעון כבוס בגדים:

(כב) וכל אשר יגע בו הטמא וטמא וכל אשר יגע בו הטמא הזה שנטמא במת יטמא והנפש הנגעת בו בטמא מת הטמא עדה הערב. מכאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה ומטמא אדם, זהו פירושה לפי משמעה והלכותיה.

ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן וזהו:

ויקחו אלניך. משלהם, כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהם כך יביאו זו לכפרה משלהם:

פרה חלומה. משל לבן שפחה שטיניף פלטיין של מלך, אמרו תבא אמו ותקנה הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל:

לדומה. על שם (ישעיה א, יח) אם יאדימו כתולע, שהחטא קרוי אדום:

תמימה. על שם ישראל שהיו תמימים ונעשו בו בעלי מומין, תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמותם:

לא עלה עליה עול. כשם שפרקו מעליהם עול שמים:

אל אלעזר הכהן. כשם שנקהלו על אהרן, שהוא כהן, לעשות העגל. ולפי שאהרן עשה את העגל, לא נעשית עבודה זו על ידו, שאין קטיגור נעשה סיגור:

וקרף את הפרה. כשם שנשרף העגל:

עץ ארז ואזוב ושני תולעת. שלשה מינין הללו כנגד שלשת אלפי איש שנפלו בעגל. וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכולם, סימן שהגבוה שנתגאה וחסא, ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו:

למשמרת. כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורענות, שאין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל, שנאמר (שמות לב, לד) וביום פקדי ופקדתי וגו'. וכשם שהעגל טימא כל העוסקין בו, כך פרה מטמאה כל העוסקין בה, וכשם שנטהרו באפרו, שנאמר (שמות לב, כ) ויזר על פני המים וגו', כך ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת וגו': פ

פרק ב

(א) ויבאו בני ישראל כל-העדה עדה השלמה, שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם:

ותמת סם מרים. למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת. ותמת סם מרים. אף היא בנשיקה מתה, ומפני מה לא נאמר בה על פי ה', שאינו דרך כבוד של מעלה. ובאהרן נאמר על פי ה', באלה מסעי (במדבר לג, לח):

(ב) ולא-היה מים לעדה מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים וינקלו על-משה ועל-אהרן:

(ג) וירב העם עסמשה ויאמרו לאמר ולו גוענו הלאי שגוענו בגוע אחינו לפני יקוק: פגוע אחינו. במיתת אחינו דבר, למד שמיתת צמא מגונה ממנה. פגוע. שם דבר הוא, כמו במיתת אחינו, ולא יתכן לפרשו כשמתו אחינו, שאם כן היה לו להנקד בגוע:

(ד) ולמה הבאתם את-הקהל יקוק אל-המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו: (ה) ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל-המקום הרע הזה לאן מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות: (ו) ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל-פתח אהל מועד ויפלו על-פניהם וירא כבוד-יקוק אליהם: פ

*

שלישי

(ז) וידבר יקוק אל-משה לאמר:

(ח) קח את-המטה וקהל את-העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל-הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת לם מים מן-הסלע והשקית את-העדה ואת-בעינם. מכאן שחט הקדוש ברוך הוא על ממונם של ישראל:

(ט) ויקח משה את-המטה מלפני יקוק כאשר צוהו:

(י) וינקלו משה ואהרן את-הקהל אל-פני הסלע זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה ויאמר להם שמעו נא המרים המזי-הסלע הנה נוציא לכם מים: המן הסלע הזה נוליא. לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים, כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים, לכך אמר להם המורים סרבנים, לשון יוני שוטים, מורים את מוריהם, המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים:

(יא) וירם משה את-ידו ויד את-הסלע במטהו פעמים לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמא צריך להכות כבראשונה, שנאמר (שמות יז, ו) והכית בצור, ונזדמן להם אותו סלע והכה ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעינם: ס

(יב) ויאמר יקוק אל-משה ואל-אהרן וען לא-האמנתם בי גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא, כב) הצאן ובקר ישחט קשה מזו, אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל, לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם להקדישני לעיני בני ישראל להקדישני. שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה, ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו לכך לא תביאו את-הקהל הנה אל-הארץ אשר נתתי להם: לכן לא תביאו. בשבועה, כמו (שמואל א' ג, יד) לכן נשבעתי לבית עלי, נשבע בקפיצה כדי שלא ירבו בתפלה על כך:

(יג) הַמָּדָה מִי מְרִיבָהּ הם הנזכרים במקום אחר, את אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיען של ישראל לוקה במים, לכך גזרו (שמות א, כב) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אשר-רכבו בני-ישראל את-יקוק ויקדש בם. שמתו משה ואהרן על ידם. שכשהקב"ה עושה דין במקודשיו הוא יראוי ומתקדש על הבריות, וכן הוא אומר (תהלים סח, לו) נורא אלהים ממקדשך, וכן הוא אומר (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש: ס

*

רביעי

(יד) וישלח משה מלאכים מקדש אל-מלך אדום כה אמר אחיך ישראל מה ראה להזכיר כאן אחוה, אלא אמר לו אחים אנחנו בני אברהם, שנאמר לו (בראשית טו, יג) כי גר יהיה זרעך, ועל שנינו היה אותו החוב לפורעו אתה ידעת את כל-התלאה אשר מצאתנו. לפיכך פירש אביכם מעל אבינו (שם לו, ו) וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, מפני השטר חוב ומוטל עליהם והטילו על יעקב:

(טו) ויידו אבותינו מצרימה ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים סבלנו צרות רבות ולא-בתנינו. מכאן שהאבות מצטערים בקבר, כשפורענות באה על ישראל:

(טז) ונצעק אל-יקוק וישמע קלנו בברכה שברכנו אבינו (בראשית כז, כב) הקול קול יעקב, שאנו צועקים ונענים וישלח מלאך זה משה, מכאן שהנביאים קרואים מלאכים, ואומר (ד"ה ב' לו, טז) ויהיו מלעבים במלאכי האלהים ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך:

(יז) נעברה-נא בארץך אין לך לעורר על הירושה של ארץ ישראל, כשם שלא פרעת החוב. עשה לנו עזר מעט לעבור דרך ארץך לא נעבר

משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה, ראו והאמינו ויבכו את־אֶהְרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּלַב בֵּית יִשְׂרָאֵל. האנשים והנשים, לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו: ס

כי גוע. אומר אני שהמתרגם דהא מית טועה הוא, אלא אם כן מתרגם ויראו ואתחזיאו, שלא אמרו רבותינו ז"ל כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד, וכדאמר ר' אבהו (ראש השנה ג א), דא"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא ויראו ועל לשון זה נופל לשון דהא, לפי שהוא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו. למה ויראו, לפי שהרי מת אהרן. אבל על תרגום וחזו כל כנישתא, אין לשון דהא נופל אלא לשון אשר, שהוא מגזרת שמוש אי, שמצינו אם משמש בלשון אשר, כמו (איוב כא ד) ואם מדוע לא תקצר רוחי, והרבה מפורשים כזה הלשון (שם יד, ה) אם חרוצים ימיו:

פרק כא

(א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי שִׁמְעַת שְׁמַת אֶהְרֹן וְנִסְתַּלְקוּ עֲנַי כְּבוֹד וְכו', כדאיתא בר"ה (דף ג א). ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל, מזומן בכל עת לפורענות מלך־עַרֵד יִשָּׁב הַנֶּגֶב זה עמלק, שנאמר (במדבר יג, כט) עמלק יושב בארץ הנגב. ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען, אמרו נתפלל סתם, שנאמר אם נתון תתן את העם הזה בידי בן־יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים דרך הנגב שהלכו בה המרגלים שנאמר (במדבר יג, כב) ויעלו בנגב. דבר אחר דרך האתרים דרך התייר הגדול הנוסע לפניהם, שנאמר (במדבר י, לג) דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה ויִלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁבּוּ מִמֶּנּוּ שָׁבִי. אינה אלא שפחה אחת:

(ב) וַיִּזְדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לִיקַח וַיֹּאמֶר אֶסְתַּנֶּן תִּתֵּן אֶת־הָעַם הַזֶּה בְּיָדִי וְהִתְחַרְמְתִּי אֶת־עַרְיָהֶם: והחממתי. אקדיש שללם לגבוה:

(ג) וַיִּשְׁמַע יְקֹחַ בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם בַּהֲרִיגָה וְאֶת־עַרְיָהֶם חֲרָמִי גְבוּה וַיִּקְרָא שְׁמֵהֶם קְרָמָה: פ

(ד) וַיִּסְעוּ מִהַר הַהָרִי דֶּרֶךְ יַם־סוּף לְסַבֵּב אֶת־אֶרֶץ אֲדוּם וַתִּקְצַר נַפְשֵׁי־הָעָם בְּדֶרֶךְ: נפשי־העם בקצרה:

לך ים סוף - כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף, הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזירת מרגלים, שנאמר (דברים א, מ) ויסעו המדברה דרך ים סוף. וכאן חזרו לאחוריהם שבע מסעות, שנאמר (שם י, ו) ובני ישראל נסעו מארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן. וכי במוסרה מת, והלא בהר ההר מת, אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאילו הוא בפניהם. וצא ובדוק במסעות ותמצא שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר:

לסבב את ארץ אדום - שלא נתנם לעבור בארצו:

ותקלר נפש העם בדרך - בטורח הדרך שהוקשה להם. אמרו עכשיו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום, לפיכך קצרה נפשם בעיני הדרך. ובלשון לע"ז אינקרו"ט ל"ר [נמאס להם] ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותו בדרך. ולא פירש בו במה קצרה, שכל מקום שתמצא קצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה, כגון (זכריה יא, ח) ותקצר נפשי בהם, כגון (שופטים י, טז) ותקצר נפשו בעמל ישראל, וכל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון קצור נפש, כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר, ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער, ובדבר המטריח נופל לשון גודל, שגדול הוא וכבד על האדם, כגון (זכריה יא, ח) וגם נפשם בחלה ב', גדלה עלי, (איוב י, טז) ויגאה כשחל תצודני, כללו

בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר מי בורות היה צריך לומר, אלא כך אמר משה, אף על פי שיש בידנו מן לאכול ובאר לשתות, לא נשתה ממנו, אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם, מכאן לאכסנאי שאף על פי שיש בידו לאכול, יקנה מן החנוני כדי להנות את אושפיו דֶּרֶךְ הַמִּלָּךְ גִּלְדָּה לֹא נָטָה יָמִין וּשְׂמָאוֹל אֲנִי חוֹסְמִים אֶת בְּהִמְתְּנוּ וְלֹא יָטוּ לֶכְאֵן וּלְכָאֵן לֹאכּוֹל עַד אֲשֶׁר־נִעְבֵּר גְּבֻלְךָ:

(יח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדוּם לֹא תֵעָבֵר בִּי פֶן־בְּחֶרֶב אֵצֶל לְקִרְאֲתֶךָ. אתם מתגאים בקול שהורישכם אביכם, אמרתם (פס' טז) ונצעק אל ה' וישמע קולנו, ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי (בראשית כז, מ) ועל חרבך תחיה:

(יט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִסְלָה נַעֲלָה וְאִסְמִימִיךָ נִשְׁתַּה אֲנִי וּמִקְנֵי וְנִתְתִּי מִכְרָם רַק אִינִי־דָבָר אֵין שׁוֹם דְּבַר מְזִיקָר בְּרַגְלֵי אֲעֻבְרָה:

(כ) וַיֹּאמֶר לֹא תֵעָבֵר וַיֵּצֵא אֲדוּם לְקִרְאֲתוֹ בְּעַם כְּבֹד וּבְכִיד חֻזְקָה. בהבטחת זקננו והידיים ידי עשו:

(כא) וַיִּמְאָזוּן אֲדוּם נִתְּן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיִּט יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיוֹ: פ

חמישי

(כב) וַיִּסְעוּ מִקְדָּשׁ וַיָּבִיאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה כּוֹלָם שְׁלָמִים וְעוֹמְדִים לְהִכְנֵס לָאָרֶץ, שלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזירה עליהם, שכבר כלו מתי מדבר, ואלו מאותן שכתוב בהן (דברים ד, ד) חיים כולכם היום הַר הַהָרִי. הר על גבי הר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול, ואף על פי שהענן הולך לפניו ומשווה את ההרים, שלשה נשארו בהן, הר סיני לתורה, והר נבו לקבורת משה, והר ההר לקבורת אהרן:

(כג) וַיֹּאמֶר יְקֹחַ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהְרֹן בְּהַר הַהָרִי עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֲדוּם לֵאמֹר: עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֲדוּם. מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע, נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה, וכן הנביא אומר ליהושפט (ד"ה ב' כ, לז) בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך:

(כד) וַיֵּאָסֶף אֶהְרֹן אֶל־עַמּוּיָו כִּי לֹא יָבֵא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמִי מְרִיבָה:

(כה) קח את־אֶהְרֹן בדברי נחומים. אמור לו אשריך שתראה כתרך נתון לבנך, מה שאין אני זכאי לכך ואת־אֶלְעָזָר בְּנִי וְהָעֵל אֶתְּךָ הַר הַהָרִי:

(כו) וַהֲפִשֵׁט אֶת־אֶהְרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנִי וְאֶהְרֹן יֵאָסֶף וּמֵת שָׁם: את בגדיו. את בגדי כהונה גדולה הליבישו והפשיטם מעליו לתתם על בנו בפניו. אמר לו הכנס למערה, ונכנס. ראה מטה מוצעת ובר דלוק. אמר לו עלה למטה, ועלה. פשוט ידך, ופשט. קמוץ פיך, וקמץ. עצום עיניך, ועצם. מיד חמד משה לאותה מיתה, וזהו שנאמר לו (דברים לב, ו) כאשר מת אהרן אחיך, מיתה שנתאווית לה:

(כז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹחַ אֵף עַל פִּי שֶׁהִדְבַר קִשָּׁה לּוֹ לֹא עֵכַב וַיַּעֲלֵה אֶל־הַר הַהָרִי לְעֵינֵי כָל־הָעֵדָה:

(כח) וַיִּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אֶהְרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׂ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנִי וַיָּמָת אֶהְרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הַהָרִי וַיִּרַד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר:

(כט) וַיִּרְאוּ כָל־הָעֵדָה כִּי גָעַז אֶהְרֹן כַּשְּׂרָאוּ מִשֶּׁה וְאַלְעָזָר יוֹרְדִים וְאֶהְרֹן לֹא יָרַד, אמרו היכן הוא אהרן. אמר להם מת. אמרו לו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות. מיד בקש

היואלא מגבול האמורי. רצועה יוצאה מגבול האמורי והיא של אמוריים ונכנסת לגבול מואב עד ארנון, שהוא גבול מואב ושם חנו ישראל, ולא באו לגבול מואב, כי ארנון גבול מואב, והם לא נתנו להם רשות לעבור בארצם. ואף על פי שלא פירשה משה, פירשה יפתח, כמו שאמר יפתח (שופטים יא, יז) וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה. ומשה רמזה (דברים ב, כט) כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער, מה אלו לא נתנום לעבור בתוך ארצם אלא הקיפום סביב, אף מואב כן.**

(יד) על־כֵּן יֵאמֶר בְּסֵפֶר מִלְחַמַּת יְקֹזֶק עַל חֲנִיהַ זֹו וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָהּ יֵאמֶר בֶּסֶפֶר מִלְחָמוֹת ה', כשםספרים נסים שנעשו לאבותינו יספרו את זה וגו' אֶת־הַקֶּבֶב בְּסִיפָהּ לֹא וְהֵכֵן. כמו את יהב, כמו שיאמר מן יעד ועד, כן יאמר מן יהב והב. והו"ו יסוד הוא, כלומר את אשר יהב להם הרבה נסים בים סוף וְאֶת־הַנְּחָלִים אֲרָנוֹן. כשם שספרים בנסי ים סוף, כך יש לספר בנסי נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים:

(טו) וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַר וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מוֹאָב:

וְאֲשֶׁר הַנְּחָלִים - תרגום של שפך אשד. שפך הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים שם, לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה, אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חבירו בהר מזה, והדרך עובר תוך הנחל. אמרו אמוריים כשינסו ישראל לתוך הנחל לעבור, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות. והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ, כיון שבאו ישראל לעבור נדדעזע ההר של ארץ ישראל, כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה, ונתקרב לצד הר של מואב, ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום. וזהו אשר נטה לשבת ער, שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו, וזהו ונשען לגבול מואב:

(טז) וּמִשָּׁם בְּאֵרָה מִשָּׁם בָּא אֲשֶׁד אֶל הַבָּאָר. כיצד, אמר הקדוש ברוך הוא מי מודיע לבני הנסים הללו. המשל אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו. לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה הוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר יֵאמֶר יְקֹזֶק לְמִשְׁהָ אֶסְף־אֶת־הַעַם וְאֶתְנֶנָּה לְהֵם מַיִם: ס

(יז) אִזּוּ יִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלֵי בְּאֵר עֲנַרְלָה:

עֲלֵי בְּאֵר - מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה. ומנין שהבאר הודיעה להם, שנאמר ומשם בארה. וכי משם היתה, והלא מתחילת ארבעים שנה היתה עמהם, אלא שירדה לפרסם את הנסים, וכן אז ישיר ישראל. השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים, והבאר נתנה להם מתחילת ארבעים, ומה ראה לכתב כאן, אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו:

(יח) בְּאֵר חֲפְרִיָה שְׂרִים זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים משה ואהרן כְּרִיָה נְדִיבֵי הָעַם בְּמִשְׁעַנְתָּם בַּמַּטֵּה וּמִמְדָּבָר נַתְנָה לָהֶם מִתְּנָה:

(יט) וּמִמְתַּנְּה נַחְלֵי־אֵל כְּתַרְגוּמוֹ וּמִנְחָלֵי־אֵל בְּמֹת: (ועד אֶת־הַיָּבֵת לְהוֹן נַחְתָּא עֲמִהוֹן לְנַחְלָא וְנִנְחָלָא סְלָקָא עֲמִהוֹן לְרִמְתָּא - אונקלוס).

(כ) וּמִבְּמֹת הַגֵּיאָ אֲשֶׁר בְּשִׁדָּה מוֹאָב רִאֵשׁ הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן: פ

(כ) וּמִבְּמֹת הַגֵּיאָ אֲשֶׁר בְּשִׁדָּה מוֹאָב כִּי שָׁם מַת מִשָּׁה וְשָׁם בַּטְלָה הַבָּאָר.

של פירוש כל לשון קצור נפש בדבר, לשון שאין יכול לסובלו הוא, שאין הדעת סובלתו:

(ה) וַיְדַבֵּר הָעַם בְּאֵלֵהֶם וּבַמִּשְׁהָ הַשּׁוּוּ עֲבַד לְקוֹנוֹ לְמַה הָעֲלִיתָנוּ שִׁנְיָהֶם שׁוּיִם מִמִּצְרַיִם לְמוֹת בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָהֶם וְאֵין מַיִם וְנִפְשָׁנוּ לְקָצָה אִף זֶה לִשׁוֹן קָצוֹר נֶפֶשׁ וּמֵאוֹס בְּלָחֶם הַקָּלָקָל. לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל. אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא:

(ו) וַיִּשְׁלַח יְקֹזֶק בְּעַם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים שְׁשׂוּרְפִים אֶת הָאָדָם בָּאָרֶס שִׁינְיָהֶם וַיִּנְשְׁכוּ אֶת־הָעַם יבֵּא נַחַשׁ שִׁלְקָה עַל הוּצֵאת דְּבָהּ וַיִּפְרַע מִמוּצִיא דְּבָהּ. יבֵּא נַחַשׁ שִׁלְקָה הַמִּינִין נִטְעָמִים לוֹ טַעַם אֶחָד וַיִּפְרַע מִכִּסּוּי טוֹבָה, שְׁדַבֵּר אֶחָד מִשְׁתַּנָּה לָהֶם לְכַמָּה טַעֲמִים וַיִּמַּת עֲסָרָב מִיִּשְׂרָאֵל:

(ז) וַיְבֵא הָעַם אֶל־מִשְׁהָ וַיֵּאמְרוּ חֲטֵאֵנוּ כִּרְדִּבְרָנוּ בִּיקְזֹק וְכִּדְ הַתְּפַלֵּל אֶל־יְקֹזֶק וַיִּסַּר מֵעֲלֵינוּ אֶת־הַנְּחָשׁ וַיִּתְּפַלֵּל מִשְׁהָ בְּעַד הָעַם. מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יא אכזרי מלמחול:

(ח) וַיֵּאמֶר יְקֹזֶק אֶל־מִשְׁהָ עֲשֵׂה לִּי שְׂרָף וְשִׁים אֶתְּוֹ עַל־גִּסְ עַל כְּלוֹנֵס שְׁקוּרִים פִּירְק"א בַּלְע"ז [מוט]. וכן (ישעיה ל, יז) וכנס על הגבעה, (שם מט, כב) ארים נסי, (שם יג, ב) שאו נס, ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קוראו נס וְהִיָּה כְּלִי־הַנְּשׂוּף וְרָאָה אֶתְוֹ וְחִי:

כֵּל הַנְּשׂוּף. אפילו כלב או חמור נושכו היה חזק ומתנונה והולך, אלא שנשיכת הנחש ממרתת להמית, לכך נאמר כאן וראה אותו ראה בעלמא, ובנשיכת הנחש נאמר והביט, והיה אם נשך הנחש את איש והביט וגו', שלא היה ממחר נשך הנחש להתרפאות אלא אם כן מביט בו כבוונה. ואמרו רבותינו וכי נחש ממית או מחיה, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו היו נמוקים:

(ט) וַיַּעַשׂ מִשְׁהָ נַחַשׁ נִחְשֵׁת לֹא נֵאמַר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נַחֲשֵׁת, אֲלֵא אִמַּר מִשָּׁה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹרְאוֹ נַחֲשׁ, וְאֵין אַעֲשֵׂנוּ שֶׁל נַחֲשֵׁת, לִשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לִשׁוֹן וַיִּשְׁמְדוּ עַל־פְּנֵי וְהִיָּה אֶסְנֵשׁ הַנְּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהַבֵּיט אֶל־נַחֲשׁ הַנְּחָשֵׁת וְחִי:

*

ששי

(י) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּבִאֲבֹת:

(יא) וַיִּסְעוּ מֵאֲבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעֵיִי הַעֲבָרִים לֹא יַדְעִיתִי לְמַה נִּקְרָא שָׁמַם עֵיִים. ועי לשון חורבה הוא, דבר הטאוס במטאטא, והע"ן בו יסוד לבדה והוא מלשון יעים, (ישעיה כח, יז) ויעה ברד. העכניס. דרך מעבר העוברים שם את הר נבו אל ארץ כנען, שהוא מפסיק בין ארץ מואב לארץ אמורי בְּמִדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמְזַרְחַת הַשָּׁמֶשׁ. במזרחה של ארץ מואב:

(יב) מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרַד:

(יג) מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מִעֵבֶר אֲרָנוֹן הַקִּיפּוֹ אֶרֶץ מוֹאָב כֹּל דְּרוֹמָה וּמִזְרַחָה עַד שְׁבָאוּ מִעֵבֶר הַשְּׁנֵי לְאֲרֹנוֹן בְּתוֹךְ אֶרֶץ אֲמֹרִי בְּצַפּוֹנָה שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר הַגֵּיאָ מִגִּבּוֹל הָאֲמֹרִי* כִּי אֲרָנוֹן גִּבּוֹל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֲמֹרִי:

מגבול האמורי. תחום סוף מצר שלהם, וכן (דברים ב, יח) גבול מואב, לשון קצה וסוף:

כעת רש"י מביא פירוש נוסף לפסוק (יה) דבר אחר, כוונה נדיבי העס כל נשיא ונשיא כשהיו חונים נוטל מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני חניית כל שבת ושבת.

במחוקק - על פי משה שנקרא מחוקק, שנאמר (דברים לג, כא) כי שם חלקת מחוקק ספון. ולמה לא נזכר משה בשירה זו, לפי שלקה ע"י הבאר. וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של הקדוש ברוך הוא. משל למלך שהיו מזמנים אותו לסעודה, אמר אם אוהבי שם אני שם, ואם לאו איני הולך. -

ר'אש הפסגה כתר גומו ריש רמתא. פסגה. לשון גובה, וכן (תהלים מח, יד) פסגו ארמנותיה, הגביוהו ארמנותיה ונשקפה על פני המקום ששמו ישימון, והוא לשון מדבר שהוא שמם. דבר אחר ונשקפה הבאר על פני הישימון, שנגנזה בימה של טבריה, והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר, כך דרש רבי תנחומא פ

*

שביעי

(כא) וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמרי לאמר:

וישלח ישראל מלאכים - ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שנאמר (דברים ב, כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות, וכן (במדבר כ, יד) וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום, וביפתח הוא אומר (שופטים יא, יז) וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וגו', הכתובים הללו צריכים זה לזה, זה נועל זה פותח, שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל:

(כב) אעברה בארץך אף על פי שלא נצטוו לפתוח להם בשלום בקשו מהם שלום לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך המלך נלך עד אשר נעבר גבלך:

(כג) ולא נתן סיחון וגו'. לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות, כיון שאמרו לו ישראל אעברה בארץך אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרים כך אתי ישראל עבר בגבלך ויאסף סיחון את כל עמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה ויגחם בישראל:

ויאל לקלח ישאל - אילו היתה חשבון מלאה יתושין, אין כל בריה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו, וכל שכן אלו שהיה בחשבון. אמר הקדוש ברוך הוא מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר, נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העירות ונתקבצו כולם למקום אחד, ושם נפלו. ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם איש, אלא נשים וטף:

(כד) ויבהו ישראל לפיחורב ויירש את ארצו מארנן עדיבך עד בני עמון כי עז גבול בני עמון: כי עז. ומהו חזקו, התראתו של הקדוש ברוך הוא, שאמר להם (דברים ב, יט) אל תצורו וגו':

(כה) ויקח ישראל את פל הערים האלה וישב ישראל בכל ערי האמרי בחשבון ובכל בנותיה. כפרים הסמוכים לה:

(כו) כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי הוא והוא נלחם למה הוצרך להכתב, לפי שנאמר (דברים ב, ט) אל תצר את מואב, וחשבון משל מואב היתה, כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו מרשותו עד ארנן:

(כז) על פן על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב יאמרו המושלים בלעם, שנאמר בו (לקמן כג, ז) וישא משלו. המושלים. בלעם ובעור. והם אמרו באו חשבון שלא היה סיחון יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללו, וזהו שאמר לו בלק (לקמן כב, ו) כי ידעתי את אשר תברך מבורך וגו' תבנה ותבונן חשבון בשם סיחון להיות עירו עיר סיחון:

(כח) כי אש יצאה מחשבון משכבשה סיחון להבה מקרית סיחון אכלה ער מואב שם אותה המדינה קרוי ער בלשון עברי, ולחיות בלשון ארמי. ער מואב. ער של מואב בעלי במות ארנן:

(כט) אוילך מואב שקללו את מואב שימסרו בידו אבדת עס פמוש שם אלהי מואב נתן הנותן את בניו של מואב בניו פליטם נסים ופליטים מחרב, ואת בנותיו בשבית וגו' ובנותיו בשבית למלך אמרי סיחון:

(ל) ונירם מלכות שלהם אבד חשבון עדיבך ועול שהיה למואב בחשבון אבד משם, וכן עד דיבון. תרגום של סר עד, כלומר סר ניר מדיבון. ניר לשון מלכות ועול וממשלת איש, כמו (מלכים א' יא, לו) למען היות ניר לדוד עבדי ונשים שי"ן דגושה לשון שממה, כך יאמר המושלים ונשים אותם עד נפח השימונם עד נפח אשר ערמדיבא:

(לא) וישב ישראל בארץ האמרי:

(לב) וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנתיה המרגלים לכדוה. אמרו לא נעשה כראשונים, בטוחים אנו בכח תפלתו של משה להלחם ויירש וירש את האמרי אשר שם:

(לג) ויפנו ויעלו הרף הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי:

מפטיר (לד) ויאמר יקוק אל משה אל תירא אתו שהיה משה ירא להלחם, שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר (בראשית יד, יג) ויבא הפליט, הוא עוג, שפלט מן הרפאים שהכו כדלעומר וחבריו בעשתרות קרנים, שנאמר (דברים ג, יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו באשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון:

(לה) ויפנו אתו משה הרגו, כדאייתא בברכות בהרואה (דף נד ב) עקר טורא בת תלתא פרסי וכו' ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאירו לו שריד ויירשו את ארצו:

פרק כב

(א) ויסעו בני ישראל ויחננו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו: ס

כללי העריכות: ההדגשה בפסוק היא של דיבור המתחיל ברש"י. * כשיש דיבור ארוך ברש"י, הוא לא שלב בתוך הפסוק אלא נכתב בסופו, אחרי הפסוק (ומסומן ע"י כוכבית). * כשיש על פסוק אחד ביאורי רש"י קצרים וארוכים, בד"כ הקצרים שולבו בתוך הפסוק, והארוכים נכתבו בסופו, אחרי הפסוק (ומסומנים ע"י כוכבית).

לעיתים לצורך הרצף שולבו הדיבורים ברש"י כסדר הפסוק, גם כשנדפס בחומשים קודם הדיבור על סוף הפסוק ואח"כ הדיבור על תחילתו, במקרה כזה זה סומן ב- ** בסוף הפסוק. כמו"כ מטבעו של הרש"י המשולב עלולים להיות שינויים קלים בדיבור המתחיל (כגון פתיחת וגו') או במיקומו. את הכללים בהרחבה ניתן לראות במבוא לגיליון פרשת בראשית.

כל הזכויות שמורות. ©

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו'. מהדורת כתב לט"י - ניתן להשיג במערכת שבת' בקול הלשון.

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL.COM

יש מהדורה בכתב גדול יותר - להשיג במייל הנ"ל